

KANONI NICEJSKOG SABORA. NJIHOVO ZNAČENJE ZA KASNIJE ZAKONODAVSTVO LATINSKE CRKVE

Zdenko ILIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta u Osijeku
P. Preradovića 17
HR - 31400 Đakovo
iliczde@gmail.com

Ilija DOGAN

Generalno tajništvo HBK
Ksaverska cesta 12a
HR - 10000 Zagreb
dogan.ilija@gmail.com

Sažetak

Rad ima namjeru usmjeriti pozornost na manje poznat dio Nicejskog sabora, odnosno njegovu disciplinsku zadaću realiziranu o obliku dvadeset saborskih kanona, grupiranih po temama, te nastoji otkriti na koji su način ti kanoni postavili temeljne principe koji su postali nezaobilazni kamen temeljac na kojem se kroz stoljeća gradilo zakonodavstvo Latinske Crkve, odnosno Zapadne Crkve.

Ključne riječi: *Nicejski sabor, nicejski kanoni, crkvena disciplina, kanonsko pravo, kanoni, latinska Crkva*

Uvod

U Svetoj jubilarnoj 2025. godini, posvećenoj nadi, koja je Krist, obilježava se i 1700. obljetnica Prvog ekumenskog sabora, sazvanog od cara Konstantina 325. godine u drevnom gradu u sjeverozapadnoj Maloj Aziji – Niceji, kako bi se riješila arijevska kontroverzija koja se ticala odnosa između Sina i Oca.¹ Arije, prezbiter iz Aleksandrije u Egiptu, učio je da Isus

1 Usp.: LEONE XIV, *Lettera Apostolica In unitate fidei* nel 1700° anniversario del Concilio di Nicea, n. 2; Wendy Elgersma HELLEMAN – Musa A. B. GAIYA, *Early Christianity: A Textbook for African Students* (Carlisle, Cumbria: Langham Global Library, 2019.), 449.

nije uistinu Sin Božji te da je postojao trenutak kada Sin „nije bio“.² Na saboru u Niceji 318 otaca³ radikalno je odbacilo Arijeve tvrdnje ispovjediivši da je Isus Sin Božji jer je od biti (*ousia*) Očeve [...] rođen, ne stvoren, iste biti (*homooúsios*) kao Otac.⁴ Taj se dogmatski odgovor na krizu arijanstva s pravom smatra jednim od najvažnijih događaja u povijesti Crkve, „kamenom temeljcem“ crkvene povijesti.⁵

Ne čudi stoga činjenica da je Nicejski Koncili ostao zapamćen prije svega kao sabor koji je osudio arijanizam i definirao kristološku dogmu o istobitnosti Sina s Ocem, ugradivši je u temeljni dokument kršćanstva – Nicejsko vjerovanje. Međutim, takva percepcija, iako nepobitno točna, ostaje ipak nepotpuna budući da stavlja u drugi plan jedan drugi aspekt ovog Sabora, onaj disciplinski. Naime, saborski oci okupljeni na saborima, uz dogmatske definicije raspravljaju i o konkretnim sporovima te donose disciplinske i pravne odredbe o različitim aspektima crkvenog života.⁶ U tom je svjetlu i Nicejski sabor, kao prvi sabor označen „ekumenskim“, imao svoju dvostruku zadaću: dogmatsku i disciplinsku, odnosno definirati načela vjere te donijeti odredbe kojima bi se uspostavila jedinstvena i zajednička praksa Crkve koja je netom izašla iz razdoblja progona kršćana.

Kao rezultat ove druge, disciplinske zadaće Nicejskog sabora, proizašlo je dvadeset pravno-disciplinskih odredbi, nazvanih kanonima.⁷ Ovaj rad ima upravo za cilj osvijetliti taj aspekt Nicejskog sabora te otkriti kakav je njihov značaj za kasnije zakonodavstvo u Zapadnoj Crkvi.

2 Usp.: LEONE XIV, Lettera Apostolica *In unitate fidei* nel 1700° anniversario del Concilio di Nicea, n. 3.

3 Zbog broja saborskih otaca Nicejski sabor je prozvan također i „318 otaca“. Usp.: LEONE XIV, Lettera Apostolica *In unitate fidei* nel 1700° anniversario del Concilio di Nicea, n. 4.

4 Usp.: LEONE XIV, Lettera Apostolica *In unitate fidei* nel 1700° anniversario del Concilio di Nicea, n. 5.

5 Usp.: MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *Isus Krist, Sin Božji, Spasitelj. 1700. obljetnica Ekumenskog koncila u Niceji 325. – 2025.* (Zagreb: KS, 2025.), br. 1.

6 Usp.: Carlo FANTAPPIÈ, *Storia del diritto canonico* (Torino: il Mulino, 2011.), 46.

7 Naziv dolazi od grčke riječi kanon (*κάνων*), a izvorno označava mjerilo – štap ili trsku koja je služila za mjerenje. Od presudne je važnosti činjenica da upravo na Prvom nicejskom saboru 325. godine ova riječ prvi put dobiva specifično značenje koje danas poznajemo: ona označava cjelokupni kompleks „crkvene discipline“ i time se jasno razlikuje od svjetovnog, građanskog zakona, poznatog kao *nomos* (*νόμος*). Usp.: C. FANTAPPIÈ, *Storia del diritto canonico*, 33.

1. Pregled kanona Prvog Nicejskog sabora

Kanoni proizašli iz Prvog nicejskog sabora⁸ na najbolji način oslikavaju izazove i probleme s kojima se tadašnja Crkva susretala. Valja imati na umu da vremena Nicejskog sabora nisu bila nimalo jednostavna za ondašnju Crkvu, naprotiv bila su dosta burna.⁹ Kada je Sabor započeo, još uvijek su bile otvorene rane progona protiv kršćana. Milanski edikt o toleranciji (313.), koji su izdali carevi Konstantin i Licinije, izgledao je kao da naviješta zoru novog doba mira. Međutim, nakon vanjskih prijetnji, u Crkvi su ubrzo izbile rasprave i sukobi.¹⁰ Nastojeći odgovoriti na njih, saborski su oci, među ostalim, donijeli i dvadeset propisa, kanona, kojima su regulirali strukturu Crkve, disciplinu i moral klera, sustav pokore, ponovno primanje palih u zajedništvo te u konačnici poneka liturgijska i sakramentalna pitanja. U nekoliko sljedećih redaka donosimo pregled tih kanona podijeljenih u četiri tematske cjeline koje ne slijede matematički redoslijed kanona:

1. Kanoni koji se bave strukturom Crkve i hijerarhijskim redom.
2. Kanoni koji reguliraju disciplinu i moral klera.
3. Kanoni o sustavu pokore i ponovnom primanju palih u zajedništvo.
4. Kanoni koji se tiču liturgijskih i sakramentalnih pitanja.

1.1. Struktura Crkve i hijerarhijski red (kann. 4-8)

Prva skupina kanona bavi se hijerarhijskim ustrojstvom i hijerarhijskim redom Crkve. Saborski oci su bili svjesni da jedinstvo vjere unutar Crkve ne može dugo opstati bez jasne i općeprihvaćene strukture same crkvene zajednice. Prije svega, Sabor jasno potvrđuje pravilo prema kojem je

8 Originalna verzija kanona napisana je na grčkom jeziku. Ovdje koristimo latinski prijevod grčkog izvornika prema: *Codex canonum ecclesiae universae* (Concilia varia; Dionysius Exiguus), Jacques Paul MIGNÉ, *Patrologia Latina*, Tomus 67, Col. 0040D. Radi lakšeg razumijevanja odredbi svih kanona, donosimo i njihov vlastiti hrvatski prijevod.

9 O razlozima sazivanja sabora, okolnostima i nastanku pojedinih saborski odluka vidi više u: Josip KNEŽEVIĆ, „Nicejski koncil (325. godine): kratak prikaz sazivanja, održavanja i odluka prvog ekumenskog koncila u Crkvi“, *Vrhbosnensia* 29, 1 (2025.), 97-118; Henryk PIETRAS, „Povijesni kontekst Nicejskog koncila (325.) i motivi njegova sazivanja“, u *Communio*, hrv. izdanje, 50 (2024.)151, 46-55.

10 Usp.: LEONE XIV, *Lettera Apostolica In unitate fidei* nel 1700° anniversario del Concilio di Nicea, n. 3.

vlast biskupa nad vlastitim stadom takva da ne dopušta postojanje dvojice biskupa u jednom gradu:¹¹

„Što se tiče onih koji se nazivaju katarima, to jest čistima, kada se približe Katoličkoj i Apostolskoj Crkvi, ovaj sveti i veliki Sabor određuje da oni, nakon što su primili polaganje ruku, trebaju bez odlaganja ostati u svećenstvu. Ali potrebno je, prije svega, da otvoreno pismeno izjavljuju da prihvaćaju i slijede nauk Katoličke Crkve, odnosno da će komunicirati s onima koji su se vjenčali po drugi put i s onima koji su umrli tijekom progona, za koje su utvrđeni vrijeme i okolnosti pokore. Kako bi se u svemu slijedile odluke Katoličke i Apostolske Crkve. Kada i u selima i u gradovima postoje samo svećenici ove skupine, oni ostaju u istom stanju. Ako, međutim, bilo koji od njih pristupi Katoličkoj Crkvi u kojoj već postoji biskup ili prezbiter, jasno je da će biskup Crkve imati dostojanstvo biskupa, a onaj koji se naziva biskupom među katarima imat će dostojanstvo prezbitera, osim ako se biskupu ne sviđa da s njim dijeli isto dostojanstvo. Ako mu to rješenje nije zadovoljavajuće, on će mu osigurati mjesto korepiskopa ili svećenika, tako da se može činiti da je doista član svećenstva i da u istom gradu nema dva biskupa.“¹²

Nadalje, glasoviti kan. 8 Nicejskog sabora rješava jedno od ključnih pitanja ondašnje Crkve, tj. katarskih biskupa koji su se pomirili s Katoličkom Crkvom. U vrijeme održavanja Sabora već je bila uobičajena praksa monarhijskog episkopata u svim Crkvama, odnosno postojao je samo jedan biskup za pojedinu crkvenu zajednicu, odnosno biskupiju. Problem je međutim nastajao kada bi se neki od katarskih biskupa s područja gdje je već postojao jedan katolički biskup pomirio s Katoličkom Crkvom. Tada je bilo očito da će katolički biskup zadržati svoje funkcije,

11 Usp.: Emmanuel LANNÉ, „Il vescovo locale nei canoni dei primi sette concili ecumenici“, *Nicolaus* 18 (1991.), 24.

12 Can. 8: „De his qui se catharos, id est puros, nominant, si aliquando ad catholicam et apostolicam Ecclesiam redierint, visum est sanctae et magnae synodo, ut accepta manuum impositione, sic in clero maneant. Prae omnibus autem eos scripto profiteri oportet, quod consentient, et sequentur dogmata Ecclesiae catholicae et apostolicae, id est, et cum digamis communicare, et his qui in persecutione lapsi sunt, quibus etiam tempus constitutum est, et opportunitas definita, ut in omnibus sequantur dogmata catholicae Ecclesiae. Ubicunque autem, sive in vicis, sive in civitatibus ipsi soli inventi fuerint ordinati, qui inveniuntur in clero in eodem ordine permaneant. Si autem catholicae Ecclesiae episcopo aut presbytero existente quidam accedunt, manifestum est, quod episcopus Ecclesiae dignitatem episcopi habeat. Qui autem apud eos, qui dicuntur cathari, nominatur episcopus, habeat honorem presbyteri, nisi forte placuerit episcopo nominis honorem illi concedere. Si hoc autem ei minime placuerit, inveniat ei locum chorepiscopi, aut presbyteri, ut in clero omnino esse videatur, ne in civitate duo sint episcopi.“

ali nije bilo jasno što valja učiniti s bivšim katarskim biskupom. Saborski su oci nastojali ostati uravnoteženi te su pronašli umjereno rješenje koje bi bilo prihvatljivo za obje strane. Dobro znajući da jedno stado ima samo jednog pastira, odlučili su da u tom slučaju onaj kojega su katari nazivali biskupom ima dostojanstvo prezbitera ili bi, ako bi se mjesni biskup s time složio, čak zadržao i biskupsko dostojanstvo, dodijelivši mu mjesto korepiskopa.¹³

Nadalje, kanoni s ovog Sabora prvi put službeno definiraju metropolitanske pokrajine, ali i natprovincijska sjedišta koja će se poslije razviti u patrijarhate.¹⁴ Tu se prije svega ističe kan. 6, koji postavlja temelje za hijerarhijsku organizaciju Crkve na univerzalnoj razini, ali istovremeno ograničava moć pojedinih središta na njihova tradicionalna područja, uspostavljajući tako ravnotežu moći unutar univerzalne Crkve:

„Stari običaj, koji vlada u Egiptu, Libiji i Pentapolisu, neka i dalje ostane u svojoj snazi, da naime aleksandrijski biskup ima vlast nad svim tim (pokrajinama) jer i za rimskog biskupa postoji jednaki odnošaj. Na isti način, u Antiohiji i u drugim provincijama treba sačuvati drevne povlastice Crkava. Štoviše, neka bude jasno da ako je netko postavljen za biskupa bez pristanka metropolita, ova velika Sinoda određuje da on ne smije biti biskup. Ako se zbog svojih osobnih stvari dvojica ili trojica ne slažu s dobro promišljenim glasom ostalih, u skladu s crkvenim normama, prevladava mišljenje većine.“¹⁵

To je prva pravna potvrda natprovincijske jurisdikcije velikih crkvenih sjedišta, kasnijih patrijarhata. Saborski oci ovim propisom ne stvaraju novu praksu, već daju pravni okvir već postojećim starim običajima prema kojima su Aleksandrija, Antiohija i Rim sjedišta s posebnim povlasticama proizašlima iz njihove apostolske tradicije ili iznimnog ugleda. Aleksandrija, s drevnom tradicijom i kulturnim prestižem, dobiva ulogu čuvara ortodoksije na Istoku, sličnu onoj koju Rim ima na Zapadu. Antiohija zadržava jurisdikciju nad širokim područjem Sirije, Palestine i

13 Usp.: Ilija DOGAN, *Utilità del vescovo ausiliare per reali necessità pastorali. Ricerca teologico-giuridico-pratica* (Roma: GBPress, 2022.), 24-25.

14 Usp.: C. FANTAPPIÈ, *Storia del diritto canonico*, 56.

15 Can. 6: „Antiqui mores obtineant, qui sunt in Aegypto, Libya et Pentapoli, ut Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem, quoniam illa est Romano etiam episcopo consuetudo. Similiter autem et in Antiochia, et in aliis provinciis privilegia servantur Ecclesiis. Illud autem omnino manifestum est, quod si quis praeter sententiam metropolitani factus sit episcopus, hunc magna synodus statuit non oportere esse episcopum. Si vero communi omnium suffragio rationi consentaneo, et secundum ecclesiasticum canonem, duo aut tres contentiose, seu propria pertinacia inducti contradixerint, obtineat plurimorum sententia.“

okolnih krajeva. Iako se jurisdikcija Rima ne precizira, budući da se Sabor primarno bavio prilikama na Istoku, njegov se primat priznaje kao analogan i uzoran.¹⁶

Na ovaj kanon nadovezuje se kan. 7 kojim saborski oci priznaju posebne časti jeruzalemskom biskupu, pritom ne dovodeći u pitanje ulogu metropolita:

„Budući da je običaj i drevna tradicija da jeruzalemski biskup treba primiti posebnu čast, neka ima sve što ta čast podrazumijeva, uvijek ne dovodeći u pitanje dostojanstvo koje je svojstveno metropoli.“¹⁷

Na tragu toga, saborski oci u kan. 4 ojačavaju službu biskupa metropolita prilikom ređenja novog biskupa:

„Najveću pažnju treba posvetiti tome da biskupa postave svi biskupi provincije. Ali ako bi to bilo teško, bilo zbog nadolazećih poteškoća, bilo zbog udaljenosti, barem troje, koje se okupljaju na istom mjestu, i to ne bez prethodnog pismenog pristanka odsutnih, trebaju slaviti posvećenje. Potvrda onoga što je učinjeno rezervirana je u svakoj provinciji za biskupa metropolita.“¹⁸

Zahtijevajući da svi biskupi provincije sudjeluju u posvećenju novog biskupa na području provincije, ili da barem daju pismeni pristanak prilikom ređenja biskupa njihove provincije, ovaj kanon prije svega jača samo zajedništvo episkopata, a propisivanjem minimalnog broja od tri posvetitelja sprečava tajna i potencijalno šizmatična ređenja biskupa.¹⁹ Međutim, ključan element jest da konačna potvrda svega izvršenog pripada biskupu metropolitu. Time njegov autoritet postaje konačno jamstvo valjanosti i zakonitosti biskupskog ređenja.

To je prva pravna potvrda natprovincijske jurisdikcije velikih sjedišta, kasnijih patrijarhata. Kanon ne stvara novu praksu, već pravno

16 Usp.: C. FANTAPPIÈ, *Storia del diritto canonico*, str. 56. Autor pojašnjava da se jurisdikcija Rima ne specificira jer se Sabor bavio istočnim dijelom Carstva, ali se njegov ugled, temeljen na apostolu Petru, podrazumijeva kao analogan onima Aleksandrije i Antiohije.

17 Can. 7: „Quoniam consuetudo obtinuit, et antiqua traditio, ut Aeliae episcopus honoretur, habeat ordinem honoris, metropoli propria dignitate servata.“

18 Can. 4: „Episcopum oportet maxime quidem ab omnibus qui sunt in provincia episcopis constitui: si vero hoc difficile fuerit, aut propter urgentem necessitatem, aut propter itineris longitudinem, tres omnino in id ipsum convenientes, dummodo consenserint qui absunt, et per litteras approbaverint, ordinationem faciant. Confirmatio autem eorum quae in quaque provincia geruntur, tribuatur metropolitano.“

19 Usp.: Zlatko MATIĆ, „Nicejski sabor (325.) u suvremenoj pravoslavnoj teologiji“, *Communio*, hrv. izdanje, 50 (2024.), 151, 32-45, ovdje 40.

sankcionira „stare običaje“. Izričito spominje Aleksandriju, Antiohiju i Rim kao sjedišta s posebnim prerogativima, koji su proizlazili iz njihove apostolske tradicije ili iznimnog ugleda. Aleksandrija, s drevnom tradicijom i kulturnim prestižem, dobiva ulogu čuvara ortodoksije na Istoku, sličnu onoj koju Rim ima na Zapadu. Antiohija zadržava jurisdikciju nad širokim područjem Sirije, Palestine i okolnih krajeva. Iako se jurisdikcija Rima ne precizira, budući da se Sabor primarno bavio prilikama na Istoku, njegov se primat priznaje kao analogan i uzoran. Kanon postavlja temelje za hijerarhijsku organizaciju Crkve na univerzalnoj razini, ali istovremeno, ograničava moć pojedinih središta na njihova tradicionalna područja, uspostavljajući tako ravnotežu moći unutar univerzalne Crkve.

Dodatnom jačanju metropolitikog zajedništva doprinosi i kan. 5 kojim saborski oci, svjesni važnosti i nužnosti održavanja crkvenih sabora u rješavanju unutarcrkvenih sukoba, propisuju redovito sazivanje provincijskih, odnosno metropolijskih sabora:

„Što se tiče izopćenih, bilo crkvenih, bilo laičkih, kazna biskupa svake provincije treba imati snagu zakona i treba poštovati normu prema kojoj oni koje su neki protjerali ne smiju biti prihvaćeni od drugih. Potrebno je, međutim, osigurati da ne budu uklonjeni iz zajednice samo zbog uskogrudnosti ili suparništva od strane biskupa ili drugih osjećaja mržnje.

Da bi se ovo pitanje moglo uzeti u obzir, činilo se dobrim da se sinode održavaju u svakoj provinciji dva puta godišnje, kako bi svi biskupi iste provincije okupljeni s istom svrhom mogli raspravljati o tim pitanjima, i tako bi svim biskupima bilo jasno da su oni koji su očito podbacili protiv svojega biskupa bili prikladno izopćeni. Sve dok biskupska skupština ne pomisli da može pokazati humanije razumijevanje prema njima. Sinode se trebaju slaviti jedna prije korizme, tako da se, nakon što se prevladaju sve nesuglasice, Bogu ponudi najčišći dar; drugi u jesen.“²⁰

20 Can. 5: „De iis qui communione privantur, seu ex clero, seu ex laico ordine, ab episcopis uniuscujusque provinciae servetur haec sententia secundum canonem qui pronuntiat, ut hi qui ab aliis abjiciuntur, ab aliis non recipiantur. Inquiratur autem ne simultate, aut contentione, aut aliqua alia molestia episcopi sint excommunicati. Ut hoc ergo decentius examinetur, recte habere visum est ut singulis annis per unamquamque provinciam bis in anno synodi fiant, ut omnes in unum convenientes episcopi provinciae, ejusmodi quaestiones examinent, et sic qui manifeste offenderint episcopum, juste excommunicati ab omnibus esse videantur, donec episcoporum coetui visum fuerit pro iis humaniorem ferre sententiam. Synodi autem fiant, una quidem ante Quadragesimam, ut omni simultate sublata, munus purum Deo offeratur: secunda autem circa tempus autumnii.“

Propisivanjem provincijskih sabora dvaput godišnje saborski oci stvaraju redoviti mehanizam za rješavanje unutarcrkvenih sporova, prvenstveno slučajeva izopćenja. Kanon određuje da „prvostupanjska presuda“ mjesnog biskupa ima snagu zakona, ali istovremeno osigurava pravo „priziva“ višem tijelu – provincijskom saboru. Time se, s jedne strane, jača autoritet biskupa unutar njegove jurisdikcije, a s druge, štite se klerici i laici od mogućih nepravednih odluka, uzrokovanih eventualnom „uskogrudnošću ili suparništvom od strane biskupa“. Ova institucija priziva višoj instanciji kasnije postaje ključni element crkvenog sudstva.

1.2. *Disciplina i moral klera (kann. 1-3, 9, 15-18)*

Druga velika cjelina kanona odnosi se na disciplinu i moral klerika kojima saborski oci okupljeni u Niceji nastoje uspostaviti moralne kriterije za one koji obnašaju svetu službu. Prva odredba za klerike nalazi se već u kan. 1 kojim se zabranjuje samokastracija koja je bila posljedica rigorozne koncepcije antropologije i ljudske spolnosti onog doba:²¹

„Ako je netko bolestan bio podvrgnut liječničkoj operaciji ili su ga osakatali barbari, još uvijek može biti dio klera. Ali ako se netko, iako zdrav, kastrirao, neka bude suspendiran iz klera, a nakon toga nitko tko je u takvu stanju neće biti unaprijeđen u crkveno stanje. Očito je da se ono što je rečeno odnosi na one koji to namjerno čine i usuđuju se osakatiti, ali ako je netko kastriran od barbara ili vlastitih gospodara, ali je dostojan u svakom pogledu, kanonici ga primaju u kler.“²²

Nadalje, u kan. 2 Sabor određuje da oni koji su nedavno kršteni ne bi trebali biti odmah unaprijeđeni u svećeništvo ili biskupstvo:

„Budući da su mnoge stvari učinjene iz nužde ili pod pritiskom nekoga protiv crkvenih propisa, tako da su ljudi, koji su nedavno došli u vjeru iz poganstva i koji su u kratkom vremenu poučeni, odmah bili primljeni na krštenje i istodobno unaprijeđeni u biskupstvo ili svećeništvo, činilo se dobrim da se ništa slično ne dogodi u budućnosti. Zapravo, potrebno je vrijeme za one koji su katehizirani i duža kušnja nakon krštenja. Zapravo, apostolove riječi su jasne: (biskup) ne bi trebao biti početnik, da

21 Usp.: Norman Peter TANNER, *I concili della Chiesa*, 44-45.

22 Can. 1: „Si quis in morbo a medicis excisus, vel a barbaris exsectus est, is maneat in clero. Si quis autem sanus seipsum abscidit, hunc, etiam in clero constitutum, abstinere convenit, et deinceps nullum talem promoveri oportet. Sicut autem hoc manifestum est, quod de iis qui de industria hoc agunt, audentque seipsos abscindere, dictum est: ita si qui vel a barbaris, vel a dominis eunuchi facti sunt, et ii alioqui digni inveniantur, tales in clerum admittit canon.“

ne bi bio ponosan i pao u istu osudu. Ako se s vremenom otkrije bilo koja pogreška koju je počinio i optuže ga dva ili tri svjedoka, on će prestati biti član svećenstva. Tko se usudi djelovati protiv tih sklonosti i ustane protiv ove velike Sinode, ugrozio bi svoje svećeničko dostojanstvo.“²³

Kan. 9 propisuje o onima koji su promaknuti u svećeništvo bez odgovarajućeg ispita:

„Ako su neki unaprijeđeni u svećenike bez odgovarajućeg ispita ili, ako su ispitani, priznali su pogreške, ali su primili polaganje ruku suprotno propisima kanona, crkveni zakon ih ne priznaje; zapravo, Katolička Crkva želi besprijeorne ljude.“²⁴

U tom kontekstu, kan. 3 zabranjuje biskupima, svećenicima i đakonima da u svojoj kući stanuju sa ženama koje im nisu najbliža rodbina:

„Ova velika Sinoda apsolutno zabranjuje biskupima, svećenicima, đakonima i općenito bilo kojem članu svećenstva da drže žene u tajnosti, osim ako nemaju posla s vlastitom majkom, sestrom, tetom ili osobama koje su izvan sumnje.“²⁵

Iako ovdje još nije riječ o obveznom celibatu u današnjem smislu, ovaj kanon predstavlja ključan korak u zaštiti dobrog glasa klera i izbjegavanju sablazni.

Kanoni 15 i 16 strogo zabranjuju premještanje klera:

Kan. 15: „Zbog mnogih previranja i uznemirenosti koje se događaju, činilo se dobrim da se običaj, koji se na nekim mjestima ukorijenio,

23 Can. 2: „Quoniam multa vel necessitate, aut aliter cogentibus hominibus, facta sunt praeter canonem ecclesiasticum, ita ut homines e gentili vita nuper accedentes ad fidem, et exiguo tempore eruditi, statim ad spirituale lavacrum ducantur, et simul atque baptizati fuerint, ad episcopatum vel presbyterium promoveantur; recte habere visum est, ut nihil deinceps tale fiat. Nam et tempore opus est catechumeno, et post baptismum probatione majore: apertum enim est apostolicum scriptum, dicens: Non neophytum, ne forte inflatus in iudicium incidat, et laqueum diaboli. Si vero procedente tempore aliquod animi peccatum inveniatur in ea persona, et duobus vel tribus testibus convincatur, abstineat talis a clero: qui autem praeter haec facit, ut qui magnae synodi adversarius esse audeat, ipse de clericatu periclitabitur.“

24 Can. 9: „Si qui sine examinatione presbyteri promoti sint, vel cum discuterentur, peccata sua confessi sint, eisque confessis, homines contra canonem moti, manus imposuerint, tales canon non admittit: quod enim reprehensibile est, catholica Ecclesia non defendit.“

25 Can. 3: „Vetuit omnino magna synodus, ne liceat episcopo, nec presbytero, nec diacono, nec ulli penitus eorum qui sunt in clero, extraneam [subintroducendam] habere mulierem; nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amitam, vel eas tantum personas quae omnem suspicionem effugiunt.“

protiv crkvenih normi, potpuno sruši, tako da se ni biskupi, ni svećenici, ni đakoni ne sele iz jednog grada u drugi. Ako nakon ove odluke svetog i velikog Sabora netko učini nešto slično i slijedi stari običaj, taj se prijenos njegove volje sigurno smatra ništavnim, i mora se vratiti u Crkvu za koju je izabran za biskupa, ili prezbitera, ili đakona.“²⁶

Kan. 16: „Oni koji se nepromišljeno, bez svetog straha Božjega, niti ikakvog poštovanja prema svetim kanonima, udaljavaju od svoje Crkve, bilo da su svećenici ili đakoni, ili na bilo koji način crkvenjaci, ni na koji način ne smiju biti primljeni u drugu Crkvu. Umjesto toga, potrebno ih je staviti u apsolutnu nužnost povratka u vlastitu zajednicu, inače će biti isključeni iz zajedništva. A ako netko pokuša upotrijebiti nasilje protiv bilo kojeg ovisnika o drugom biskupu i posvetiti ga u svojoj Crkvi protiv volje biskupa od kojeg je otišao, takvo će se ređenje smatrati ništavnim.“²⁷

Prema navedenim kanonima, biskupi, prezbiteri i đakoni ne smiju napuštati Crkvu za koju su zaređeni i prelaziti u drugu. Takvi se premještaji proglašavaju ništavnima, a klerik se mora vratiti u svoju matičnu zajednicu. Ovi kanoni izravno su usmjereni protiv tada očito proširenog problema „lutajućih klerika“ i kleričkog karijerizma te uspostavljaju načelo pastoralne stabilnosti i vezanosti službenika za zajednicu kojoj je poslan služiti.

Kanon 17 se bavi financijskom etikom klera:

„Budući da su mnogi koji su podložni vjerskoj vladavini, zaneseni pohlepom i prostom željom za dobitkom, i zaboravljajući božansko Pismo, koje kaže: „Nije dao svoj novac na kamatu“, posuđujući traže kamate, sveti i veliki Sinod smatrao je ispravnim da ako netko, nakon sadašnjeg raspoloženja, uzme lihvarstvo ili učini ovaj lihvarski posao na bilo koji drugi način, ili će zahtijevati jedan i pol puta više, ili će se predati, ukratko, nekom

26 Can. 15: „Propter tumultus et seditiones quae fiunt, placuit omnino consuetudinem tolli, quae praeter canonem in quibusdam partibus invenitur, ut a civitate in civitatem nec episcopus, nec presbyter, nec diaconus transferatur. Si quis autem post definitionem sanctae et magnae synodi, tale quid aggressus fuerit, vel se rei ejusmodi dederit, quod factum erit omnino infirmabitur, et Ecclesiae restituatur cui fuerat episcopus, aut presbyter, vel diaconus ordinatus.“

27 Can. 16: „Quicumque temere et inconsiderate nec Dei timorem prae oculis habentes, nec ecclesiasticum canonem agnoscentes, ab Ecclesia discesserint presbyteri vel diaconi, vel quicumque omnino in canone recensentur, hi nequaquam debent in aliam ecclesiam recipi, sed omnino cogendi sunt in suas ipsorum paroecias redire: vel si perseverent, eos a communione privari oportet. Si quis etiam ausus fuerit eum qui ad alium pertinet, surripere, et in sua ecclesia ordinare, non consentiente proprio episcopo, a quo recessit qui in canone censetur, ordinatio hujusmodi irrita erit.“

drugom skandaloznom dobitku, bit će otpušten iz svećenstva i smatrat će se stranim pravilu.“²⁸

Kanon strogo zabranjuje lihvarstvo, odnosno posuđivanje novca uz kamate. Klerik koji bi nakon ove odredbe bio zatečen u takvoj praksi trebao bi biti radikalno kažnjen. Time se povlači jasna crta između svete službe i svjetovne gramzivosti te se sprečava da klerici iskorištavaju vjernike radi vlastitog bogaćenja.

Konačno, valja spomenuti i kanon 18, koji se bavi liturgijskom disciplinom i hijerarhijom:

„Ovaj veliki i sveti Sabor spoznao je da u nekim mjestima i gradovima đakoni daju pričest prezbiterima, što ni sveti kanoni, ni običaji ne dopuštaju, naime, da oni koji nemaju moć posvetiti, daju Tijelo Kristovo onima koji ga mogu prinijeti. Također je postao svjestan toga: da neki đakoni primaju euharistiju čak i prije biskupa. Sve to treba ukloniti s puta, a đakoni neka ostanu unutar svojih granica, smatrajući da su biskupski službenici i niži od svećenika. Oni dakle trebaju primiti, kako to zahtijevaju redovi, euharistiju, po svećenicima i rukama biskupa ili svećenika. Niti je dopušteno đakonima sjediti među svećenicima. To je, zapravo, i protiv svetih kanona i protiv reda. A ako tko ne namjerava poslušati, čak i nakon ovih propisa, neka bude suspendiran iz đakonata.“²⁹

Kanon određuje da đakoni ne smiju davati euharistiju prezbiterima, niti sjediti ispred njih. Ovaj kanon pokazuje kako se hijerarhijski red Crkve mora očitovati i u samom liturgijskom činu, sprečavajući nered i zbrku u ulogama.

28 Can. 17: „Quoniam plerique qui in canone recensentur avaritiam et turpem quaestum sectantes, obliviscuntur divinae Scripturae dicentis: Pecuniam suam non dedit ad usuram (Psalm 14 (15).5), et foenerantes centesimas exigunt, aequum censuit sancta et magna synodus, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras sumere ex mutuo, vel aliter eam rem consecrari aut sescupla exigere, vel omnino aliquid aliud excogitare turpis lucri gratia, e clero deponatur, et alienus a canone existat.“

29 Can. 18: „Pervenit ad sanctum magnumque concilium, quod in quibusdam locis et civitatibus, diaconi presbyteris eucharistiam praebeant; quod neque canon, neque consuetudo tradidit, ut qui potestatem offerendi non habent, his qui offerunt corpus Christi porrigant. Illud etiam innotuit quod jam quidam ex diaconis etiam ante episcopos eucharistiam attingant. Omnia igitur ista auferantur, et diaconi intra propriam mensuram maneant, scientes quod ministri sunt episcoporum, et presbyteris inferiores existant: accipiant autem suo ordine eucharistiam post presbyteros, vel episcopo dante vel presbytero; sed nec sedere in medio presbyterorum diaconis liceat, id enim fit praeter canonem et ordinem. Si quis autem obedire noluerit post has definitiones, desinat esse diaconus.“

1.3. Pokora i ponovno primanje u zajedništvo (kann. 10-14)

Treća cjelina kanona bavi se pitanjem ponovnog primanja u zajedništvo kršćana koji su se pod pritiskom Licinijevih progona odrekli vjere te pokorom. Kan. 10 propisuje da će svećenici koji su nijekali kršćansku vjeru biti svrgnuti:

„Ako su neki od onih koji su nijekali kršćansku vjeru izabrani za svećenike bilo iz neznanja, bilo zbog pretvaranja onih koji su ih izabrali, to ne dovodi u pitanje crkvenu disciplinu: jer jednom otkriveni, bit će svrgnuti.“³⁰

Jednako tako, Sabor uspostavlja prvi sveobuhvatni i univerzalni sustav javne pokore. Kanoni 11, 12 i 14 detaljno razrađuju taj sustav:

Kan. 11: „Što se tiče onih koji su, bez potrebe, bez konfiskacije imovine, bez opasnosti ili bilo čega sličnog što se dogodilo pod Licinijevom tiranijom, izdali svoju vjeru, ovaj sveti Sabor određuje da, koliko god nedostojni bili bilo kakve dobrohotnosti, ipak treba pokazati razumijevanje za njih. Oni od vjernika, dakle, koji istinski čine pokoru, neka provedu tri godine među audientesima, šest godina među supstratima (2), a dvije godine neka se mole s narodom, osim na prinosu.“³¹

Kan. 12: „Oni koji su, pozvani milošću, nakon početnog entuzijazma odložili svoj vojnički pojas, a zatim se vratili svojim koracima poput pasa (3), do te mjere da plaćaju novac i traže vojnički život s povlasticama, neka se pokoravaju deset godina, nakon što su tri godine proveli među audientesima (4). No, za te pokajnike bit će potrebno pogledati njihovu volju i način činjenja pokore. Za one koji pokazuju strahom, suzama, strpljivošću, dobrim djelima, a ne glume svoje obraćenje, može im se razumno dopustiti da sudjeluju u molitvama nakon propisanog vremena koje treba provesti među audientesima (5); Nakon toga, biskup će moći donijeti neke još blaže odluke u vezi s njima. Ali oni koji se ponašaju ravnodušno i vjeruju da je ova pokora dovoljna za njihovo iskupljenje, sigurno moraju odslužiti cijelo određeno vrijeme.“³²

30 Can. 10: „Quicumque ex lapsis ordinati sunt per ignorantiam, aut dissimulationem eorum qui eos ordinarunt, hoc non praejudicat canonis Ecclesiastico; cogniti enim deponuntur.“

31 Can. 11: „De his qui praevaricati sunt sine necessitate, aut facultatum ablatione, aut sine periculo, aut aliquo ejusmodi, quod factum est sub tyrannide Licinii, visum est synodo, licet misericordia indigni sint, benignitate tamen in eos uti. Quicumque ergo vere poenitent, tribus annis fideles inter audientes habeantur, et septem annis jaceant: duobus autem annis sine oblatione, populo communicent in orationibus.“

32 Can. 12: „Quicumque vocati per gratiam, primum quidem ardorem fidei suam

Kan. 14: „Ovaj sveti i veliki Sabor određuje da se katekumeni lapsi na tri godine smiju primati samo među audientese (6), i da nakon tog vremena mogu sudjelovati u molitvi s drugim katekumenima.“³³

Ovi kanoni propisuju dugogodišnje pokorničke periode, koji su mogli trajati i do 13 godina, ovisno o težini grijeha (npr. jesu li pali pod prisilom ili zbog vlastitog karijerizma). Sustav je bio stupnjevit, s različitim kategorijama pokornika: *audientes* (slušatelji), koji su smjeli prisustvovati samo službi riječi; *substrati* (klečatelji), koji su primali posebne molitve i blagoslove te *consistentes* (stojeći), koji su mogli ostati na cijeloj liturgiji, ali bez pričješćivanja. Ovaj složeni sustav pokazuje razvijenu svijest Crkve o svojoj moći opraštanja grijeha nakon krštenja, ali kroz jedan zahtjevan i strukturiran proces duhovne obnove.

U tom strogom sustavu, kanon 13 unosi načelo vrhunske pastoralne brige:

„Kod onih koji umiru, neka se poštuje drevno pravilo da u slučaju smrti nitko nije lišen posljednjeg, nužnog viatikuma. Ako se, međutim, dogodi da onaj koji je proglašen očajnim, a bio je primio pričest i postao sudionik u prinosu, bude izliječen, neka bude primljen među one koji sudjeluju samo u molitvi (dok ne prođe vrijeme koje je odredio ovaj veliki ekumenski Koncil). Općenito, dakle, biskup će, nakon ispitivanja, primiti svakoga tko je na samrti i zatraži sudjelovanje u euharistiji.“³⁴

Kanon dakle nalaže da se nikome tko je na samrti ne smije uskratiti posljednja popudbina, odnosno pričest (*viaticum*). Ako bi takva osoba ozdravila, mora nastaviti s pokorom, ali u trenutku smrtne opasnosti

ostenderunt, et cingulum militiae deposuerunt, postea vero ut canes ad suum vomitum reversi sunt, ita ut aliqui et pecuniam darent, et beneficiis militiam repeterent, hi decem annis jaceant, post triennii auditionis tempus. In his autem omnibus observare oportet propositum et modum poenitentiae. Quicumque enim et timore, et lacrymis, et patientia, et bonis operibus conversionem absque simulatione demonstrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum orationibus communicabunt, et postea licebit episcopo, de his aliquid humanius cogitare. Quicumque vero indifferenter tulerunt, et habitum Ecclesiam introeundi sibi arbitrati sunt ad conversionem sufficere, hi definitum tempus omnino impleant.“

33 Can. 14: „De catechumenis lapsis placuit sanctae et magnae synodo, ut ii tribus annis audientes tantum sint, postea orent cum catechumenis.“

34 Can. 13: „De his qui vita excedunt, vetus et canonica lex nunc quoque servabitur, ut si quis vita excedat, ultimo et necessario viatico minime privetur. Si vero desperatus, et communionem assecutus supervixerit, sit inter eos qui communionem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exitu posito, et eucharistiae participationem petenti, episcopus cum examinatione oblationem impertiat.“

spasenje duše ima prednost pred disciplinskim propisima. Ovdje vidimo začetak kanonskog načela koje će kasnije biti formulirano kao *salus animarum suprema lex* – spasenje duša je vrhovni zakon.³⁵

1.4. Liturgijske i sakramentalne odredbe (kann. 19-20)

Posljednja skupina kanona bavi se jedinstvom u liturgijskoj i sakramentalnoj praksi. Iznimno je važan kanon 19, koji se odnosi na sljedbenike Pavla Samosatskog, tzv. „pavlijaniste“:

„Što se tiče Pavlovihi sljedbenika, koji namjeravaju prijeći u Katoličku Crkvu, mora se poštovati drevni propis da se bez odgađanja ponovno krste. Ako je itko od njih, u prošlosti, pripadao svećenstvu, pod uvjetom da potpuno besprijeekorno, nakon što se ponovno krsti, može biti zaređen od biskupa Katoličke Crkve. Ali ako bi ispitivanje trebalo dovesti do zaključka da su nesposobni, dobro ih je svrgnuti. Ovakav način djelovanja koristit će se i kod đakonisa i, općenito, kod onih koji pripadaju svećenstvu. Što se tiče đakonisa, sjetimo se da, budući da nisu primile nikakvo polaganje ruku, svakako se moraju ubrojiti među laike.“³⁶

Budući da njihova hereza niječe božanstvo Sina, kanon nalaže da oni koji prelaze u Katoličku Crkvu moraju biti ponovno kršteni (*rebaptizati*). Time se uspostavlja temeljno teološko-pravno načelo: valjanost sakramenta krštenja ovisi o ispravnoj trinitarnoj vjeri. Krštenje, koje nije udijeljeno u ime Trojstva kako ga Crkva vjeruje, nije valjano. Njihovi klerici, ako su dostojni, mogu biti ponovno zaređeni nakon ispravnog krštenja.

35 Osobne bilješke na temelju predavanja „Što još trebamo naučiti od crkvenog sabora u Niceji?“ izv. prof. dr. sc. Borisa Vulića, održanog 18. ožujka 2025. na KBF-u u Đakovu, prigodom znanstvenog kolokvija 1700. obljetnice Prvog nicejskog sabora. Njegovo predavanje obuhvatilo je ključne kanone koji su regulirali crkvenu hijerarhiju, disciplinu klera i odnos prema onima koji su tijekom progona zanijekali vjeru, a bit će objavljeno početkom sljedeće godine u jednom Zborniku.

36 Can. 19: „De Paulianistis, si ad Ecclesiam catholicam confugerint, definitum est eos omnino rebaptizari. Si qui vero praeterito tempore in clero fuerint, si quidem inculpati et irreprehensibiles, rebaptizati ordinentur ab episcopo catholicae Ecclesiae. Si vero examinati, minus apti deprehensi fuerint, deponi eos convenit: similiter autem et de diaconissis, et omnino de his qui sub canone versantur, eadem forma servabitur. Diaconissarum autem meminimus, quae in habitu quidem esse censentur, quia vero nullam manus impositionem habent, ut omnino inter laicos ipsae deputentur.“

Naposljetku, kanon 20 donosi prvu univerzalnu liturgijsku rubriku:

„Budući da postoje neki koji kleče nedjeljom i na dane Pedesetnice, činilo se dobrim ovoj svetoj Sinodi radi potpune ujednačenosti da za molitve Bogu stoje.“³⁷

Kanon zabranjuje klečanje nedjeljom i u vazmeno vrijeme, od Uskrsa do Duhova. Propisani stav za molitvu u te dane je stajanje, kao simbol Kristova uskrsnuća i radosti novoga života. Cilj je, kako se navodi, ojačati i konkretno ostvariti obrednu ujednačenost i time učvrstiti jedinstvo Crkve po svem svijetu, kao i ukazati na to da je ponašanje vjernika općenito određeno iz sadržaja vjere, a ne iz vlastitih pogleda i mišljenja kako bi nešto trebalo izgledati.³⁸

2. Utjecaj na kasnije zakonodavstvo latinske Crkve

Nicejski kanoni nisu ostali samo dokument s povijesnom vrijednošću. Principi i pravila ovog Sabora utjelovili su se u kasnijim crkvenim zakonodavnim korpusima, utjecavši na razvoj kanonskog prava, osobito na Zapadu. Odmah nakon Sabora, dvadeset nicejskih kanona započelo je svoj put širenja Zapadom kroz različite regionalne zbirke. Tako je već krajem 4. stoljeća u Rimu nastala prva zbirka koja je objedinila kanone iz Niceje i Sardike, pod nazivom *Vetus Romana*. U Africi je *Codex canonum ecclesiae Africanae* skupio odluke tamošnjih sabora, dok su u Galiji i Španjolskoj nastajale vlastite zbirke poput *Statuta ecclesiae antiqua* i kasnije *Collectio Hispana*.³⁹

Iako su te regionalne zbirke bile važne, ključni trenutak za sistematizaciju istočnog prava na Zapadu vezan je uz jednog skitskog redovnika, koji je djelovao u Rimu na prijelazu iz 5. u 6. stoljeće, Dionizija Malog (*Dionysius Exiguus*). Taj redovnik bio je ključni posrednik između grčke crkvene kulture i Zapada. Njegova zbirka kanona, poznata kao *Collectio Dionysiana*, ima dvostruku važnost. Prije svega, prevodeći kanone velikih ekumenskih sabora, uvodi cjelovito pravo Istočnih Crkava na Zapad. Nadalje, prvi put sustavno prikuplja zakonodavstvo rimskog biskupa, odnosno papinske dekretale.⁴⁰

37 Can. 20: „Quoniam sunt quidam, qui die dominico genua flectunt, et in diebus Pentecostes, ut omnia similiter in omni paroecia serventur, visum est sanctae synodo, stantes Deo orationes persolvere.“

38 Usp.: bilješku 32.

39 Usp.: C. FANTAPPIÈ, *Storia del diritto canonico*, 48.

40 Usp.: C. FANTAPPIÈ, *Storia del diritto canonico*, 65.

U svojoj prvoj redakciji, oko 500. godine, Dionizije je preveo kano- ne od Niceje (325.) do Kalcedona (451.). Što je osobito znakovito, izostavio je sporni 28. kanon Kalcedonskog sabora, koji je dovodio u pitanje prven- stvo Rima, čime je njegova zbirka već u startu imala prorimski karakter. Kasnije, na nalog pape Hormizde (514.-523.), redigira treću verziju, koja je uz grčki izvornik donosila latinski prijevod samo neosporenih kanona. Toj je zbirci saborskih kanona Dionizije pridodao i zasebnu zbirku od 38 papinskih dekretala, počevši od pape Siricija (384.).⁴¹

Ta dvodijelna zbirka, kasnije nazvana i *Codex Ecclesiae universae*, postala je prva organska zbirka kanona utemeljena na autentičnim tek- stovima i polazišna točka za „papinsko pravo“ koje se počinje osamosta- ljavati. Njegov ugled je od kraja 6. stoljeća neprestano rastao, a kroz nju su nicejski kanoni postali nezaobilazan dio pravne svijesti Zapada.

Ključni trenutak u daljnjem razvoju utjecaja nicejskih kanona bila je pojava Gracijanova dekreta (*Decretum Gratiani*) oko 1140. godine. To monumentalno djelo, čiji je izvorni naslov bio *Concordia discordantium ca- nonum* (Sloga nesuglasnih kanona), predstavljalo je pravu revoluciju u ka- nonskom pravu. Gracijan, redovnik i profesor u Bologni, prikupio je oko 3900 tekstova iz najrazličitijih izvora: kanone općih i partikularnih sabora, papinske dekretale, spise crkvenih otaca, pokorničke knjige te rimske i franačke zakone. Njegov cilj nije bio samo kompilirati već protumačiti i uskladiti naizgled proturječne norme.⁴² Stoga je, uz izvorne tekstove koje je nazivao *auctoritates*, dodavao i vlastite komentare, to jest *dicta*. U tim je *dicta* analizirao, uspoređivao i harmonizirao različite pravne tradicije, po- kušavajući pokazati da su proturječnosti samo prividne.⁴³ Svojim radom Gracijan nije samo prenio nicejske kanone već ih je učinio polazišnom točkom za svako daljnje pravno razmišljanje i rješavanje crkvenih sporo- va. Na taj su način načela, uspostavljena u Niceji, postala temelj klasičnog kanonskog prava.

Možemo izdvojiti nekoliko primjera:

- Kanon 4, koji se bavi procedurom biskupskog ređenja i potvr- đuje primat metropolita, postavio je temelj za kasniji razvoj složenijeg sustava crkvene hijerarhije, uključujući i ulogu pape kao konačnog autoriteta u potvrđivanju crkvenih odluka.
- Kanon 15, koji zabranjuje klericima da napuštaju svoju Crkvu, predstavlja ideal koji je i danas snažan u crkvenoj disciplini, a

41 Usp.: C. FANTAPPIÈ, *Storia del diritto canonico*, 65-66.

42 Usp.: C. FANTAPPIÈ, *Storia del diritto canonico*, 105.

43 Usp.: C. FANTAPPIÈ, *Storia del diritto canonico*, 105.

kasnije se pravno regulira kroz institut „inkardinacije“.

- Kanon 17, koji zabranjuje lihvarstvo među klerom, postavlja temelje za etički kodeks klera, odvajajući svetu službu od svjetovnih interesa.
- Kanoni 11-14, koji propisuju sustav javne pokore, pokazuju kako je Crkva razvila mehanizme za suočavanje s grijehom. Iako se praksa pokore mijenjala, nicejski principi ostaju referentna točka.
- Kanon 20, koji propisuje stojeći stav na liturgiji nedjeljom, ilustrira težnju k univerzalnoj liturgijskoj praksi, gdje se tjelesni stav povezuje s teološkim značenjem slavlja.

3. Popis svih kanona

Budući da smo u dosadašnjem tekstu naveli i analizirali kanone podijeljene prema tematskim cjelinama ne slijedeći njihov uobičajen redoslijed, ovdje donosimo popis svih kanona prema matematičkom redu:

Kan. 1: Ako je netko bolestan bio podvrgnut liječničkoj operaciji ili su ga osakatili barbari, još uvijek može biti dio klera. Ali ako se netko, iako zdrav, kastrirao, neka bude suspendiran iz klera, a nakon toga nitko tko je u takvu stanju neće biti unaprijeđen u crkveno stanje. Očito je da se ono što je rečeno odnosi na one koji to namjerno čine i usuđuju se osakatiti, ali ako je netko kastriran od barbara ili vlastitih gospodara, ali je dostojan u svakom pogledu, kanonici ga primaju u kler.

Kan. 2: Budući da su mnoge stvari učinjene iz nužde ili pod pritiskom nekoga protiv crkvenih propisa, tako da su ljudi, koji su nedavno došli u vjeru iz poganstva i koji su u kratkom vremenu poučeni, odmah bili primljeni na krštenje i istodobno unaprijeđeni u biskupstvo ili svećeništvo, činilo se dobrim da se ništa slično ne dogodi u budućnosti. Zapravo, potrebno je vrijeme za one koji su katehizirani i duža kušnja nakon krštenja. Zapravo, apostolove riječi su jasne: (biskup) ne bi trebao biti početnik, da ne bi bio ponosan i pao u istu osudu. Ako se s vremenom otkrije bilo koja pogreška koju je počinio i optuži ga dva ili tri svjedoka, on će prestati biti član svećenstva. Tko se usudi djelovati protiv tih sklonosti i ustane protiv ove velike Sinode, ugrozio bi svoje svećeničko dostojanstvo.

Kan. 3: Ova velika Sinoda apsolutno zabranjuje biskupima, svećenicima, đakonima i općenito bilo kojem članu svećenstva da drže žene u tajnosti, osim ako nemaju posla s vlastitom majkom, sestrom, tetom ili osobama koje su izvan sumnje.

Kan. 4: Najveću pažnju treba posvetiti tome da biskupa postave svi biskupi provincije. Ali ako bi to bilo teško, bilo zbog nadolazećih poteškoća, bilo zbog udaljenosti, barem troje, koje se okupljaju na istom mjestu, i to ne bez prethodnog pismenog pristanka odsutnih, trebaju slaviti posvećenje. Potvrda onoga što je učinjeno rezervirana je u svakoj provinciji za biskupa metropolita.

Kan. 5: Što se tiče izopćenih, bilo crkvenih, bilo laičkih, kazna biskupa svake provincije treba imati snagu zakona i treba poštovati normu prema kojoj oni koje su neki protjerali ne smiju biti prihvaćeni od drugih. Potrebno je, međutim, osigurati da ne budu uklonjeni iz zajednice samo zbog uskogrudnosti ili suparništva od strane biskupa ili drugih osjećaja mržnje.

Da bi se ovo pitanje moglo uzeti u obzir, činilo se dobrim da se sinode održavaju u svakoj provinciji dva puta godišnje, kako bi svi biskupi iste provincije okupljeni s istom svrhom mogli raspravljati o tim pitanjima, i tako bi svim biskupima bilo jasno da su oni koji su očito podbacili protiv svojega biskupa bili prikladno izopćeni. Sve dok biskupska skupština ne pomisli da može pokazati humanije razumijevanje prema njima. Sinode se trebaju slaviti jedna prije korizme, tako da se, nakon što se prevladaju sve nesuglasice, Bogu ponudi najčišći dar; drugi u jesen.

Kan. 6: Stari običaj, koji vlada u Egiptu, Libiji i Pentapolisu, neka i dalje ostane u svojoj snazi, da naime aleksandrijski biskup ima vlast nad svim tim (pokrajinama) jer i za rimskog biskupa postoji jednaki odnošaj. Na isti način, u Antiohiji i u drugim provincijama treba sačuvati drevne povlastice Crkava. Štoviše, neka bude jasno da ako je netko postavljen za biskupa bez pristanka metropolita, ova velika Sinoda određuje da on ne smije biti biskup. Ako se zbog svojih osobnih stvari dvojica ili trojica ne slažu s dobro promišljenim glasom ostalih, u skladu s crkvenim normama, prevladava mišljenje većine.

Kan. 7: Budući da je običaj i drevna tradicija da jeruzalemski biskup treba primiti posebnu čast, neka ima sve što ta čast podrazumijeva, uvijek ne dovodeći u pitanje dostojanstvo koje je svojstveno metropoli.

Kan. 8: Što se tiče onih koji se nazivaju katarima, to jest čistima, kada se približe Katoličkoj i Apostolskoj Crkvi, ovaj sveti i veliki Sabor određuje da oni, nakon što su primili polaganje ruku, trebaju bez odlaganja ostati u svećenstvu. Ali potrebno je, prije svega, da otvoreno pismeno izjavljuju da prihvaćaju i slijede nauk Katoličke Crkve, odnosno da će komunicirati s onima koji su se vjenčali po drugi put i s onima koji su umrli tijekom progona, za koje su utvrđeni vrijeme i okolnosti pokore. Kako bi se u svemu slijedile odluke Katoličke i Apostolske Crkve.

Kada i u selima i u gradovima postoje samo svećenici ove skupine, oni ostaju u istom stanju. Ako, međutim, bilo koji od njih pristupi Katoličkoj Crkvi u kojoj već postoji biskup ili prezbiter, jasno je da će biskup Crkve imati dostojanstvo biskupa, a onaj koji se naziva biskupom među katarima imat će dostojanstvo prezbitera, osim ako se biskupu ne sviđa da s njim dijeli isto dostojanstvo. Ako mu to rješenje nije zadovoljavajuće, on će mu osigurati mjesto korepiskopa ili svećenika, tako da se može činiti da je doista član svećenstva i da u istom gradu nema dva biskupa.

Kan. 9: Ako su neki unaprijeđeni u svećenike bez odgovarajućeg ispita ili, ako su ispitani, priznali su pogreške, ali su primili polaganje ruku suprotno propisima kanona, crkveni zakon ih ne priznaje; zapravo, Katolička Crkva želi besprijeorne ljude.

Kan. 10: Ako su neki od onih koji su nijekali kršćansku vjeru izabrani za svećenike bilo iz neznanja ili zbog pretvaranja onih koji su ih izabrali, to ne dovodi u pitanje crkvenu disciplinu: jer jednom otkriveni, bit će svrgnuti.

Kan. 11: Što se tiče onih koji su, bez potrebe, bez konfiskacije imovine, bez opasnosti ili bilo čega sličnog, što se dogodilo pod Licinijevom tiranijom, izdali svoju vjeru, ovaj sveti Sabor određuje da, koliko god nedostojni bili bilo kakve dobrohotnosti, ipak treba pokazati razumijevanje za njih. Oni od vjernika, dakle, koji istinski čine pokoru, neka provedu tri godine među audientesima, šest godina među supstratima (2), a dvije godine neka se mole s narodom, osim na prinosu.

Kan. 12: Oni koji su, pozvani milošću, nakon početnog entuzijazma odložili svoj vojnički pojas, a zatim se vratili svojim koracima poput pasa (3), do te mjere da plaćaju novac i traže vojnički život s povlasticama, neka se pokoravaju deset godina, nakon što su tri godine proveli među audientesima (4). No, za te pokajnike bit će potrebno pogledati njihovu volju i način činjenja pokore. Za one koji pokazuju strahom, suzama, strpljivošću, dobrim djelima, a ne glume svoje obraćenje, može im se razumno dopustiti da sudjeluju u molitvama nakon propisanog vremena koje treba provesti među audientesima (5); Nakon toga, biskup će moći donijeti neke još blaže odluke u vezi s njima. Ali oni koji se ponašaju ravnodušno i vjeruju da je ova pokora dovoljna za njihovo iskupljenje, sigurno moraju odslužiti cijelo određeno vrijeme.

Kan. 13: Kod onih koji umiru, neka se poštuje drevno pravilo da u slučaju smrti nitko nije lišen posljednjeg, nužnog viatikuma. Ako se, međutim, dogodi da onaj koji je proglašen očajnim, a bio je primio pričest i postao sudionik u prinosu, bude izliječen, neka bude primljen među one koji sudjeluju samo u molitvi (dok ne prođe vrijeme koje je odredio ovaj

veliki ekumenski Koncil). Općenito, dakle, biskup će, nakon ispitivanja, primiti svakoga tko je na samrti i zatraži sudjelovanje u euharistiji.

Kan. 14: Ovaj sveti i veliki Sabor određuje da se katekumeni lapsi na tri godine smiju primati samo među audientesese (6), i da nakon tog vremena mogu sudjelovati u molitvi s drugim katekumenima.

Kan. 15: Zbog mnogih previranja i uznemirenosti koje se događaju, činilo se dobrim da se običaj, koji se na nekim mjestima ukorijenio protiv crkvenih normi, potpuno sruši, tako da se ni biskupi, ni svećenici, ni đakoni ne sele iz jednog grada u drugi. Ako nakon ove odluke svetog i velikog Sabora netko učini nešto slično i slijedi stari običaj, taj se prijenos njegove volje sigurno smatra ništavnim, i mora se vratiti u Crkvu za koju je izabran za biskupa, ili prezbitera, ili đakona.

Kan. 16: Oni koji se nepromišljeno, bez svetog straha Božjega, niti ikakva poštovanja prema svetim kanonima, udaljavaju od svoje Crkve, bilo da su svećenici ili đakoni, ili na bilo koji način crkvenjaci, ni na koji način ne smiju biti primljeni u drugu Crkvu; Umjesto toga, potrebno ih je staviti u apsolutnu nužnost povratka u vlastitu zajednicu, inače će biti isključeni iz zajedništva. A ako netko pokuša upotrijebiti nasilje protiv bilo kojeg ovisnika o drugom biskupu i posvetiti ga u svojoj Crkvi protiv volje biskupa od kojeg je otišao, takvo će se ređenje smatrati ništavnim.

Kan. 17: Budući da su mnogi koji su podložni vjerskoj vladavini, zaneseni pohlepom i prostom željom za dobitkom, i zaboravljajući božansko Pismo, koje kaže: „Nije dao svoj novac na kamatu“, posuđujući traže kamate, sveti i veliki Sinod smatrao je ispravnim da ako netko, nakon sadašnjeg raspoloženja, uzme lihvarstvo ili učini ovaj lihvarski posao na bilo koji drugi način, ili će zahtijevati jedan i pol puta više, ili će se predati, ukratko, nekom drugom skandaloznom dobitku, bit će otpušten iz svećenstva i smatrat će se stranim pravilu.

Kan. 18: Ovaj veliki i sveti Sabor spoznao je da u nekim mjestima i gradovima đakoni daju pričest prezbiterima, što ni sveti kanoni, ni običaji ne dopuštaju, naime, da oni koji nemaju moć posvetiti, daju Tijelo Kristovo onima koji ga mogu prinijeti. Također je postao svjestan toga: da neki đakoni primaju euharistiju čak i prije biskupa. Sve to treba ukloniti s puta, a đakoni neka ostanu unutar svojih granica, smatrajući da su biskupski službenici i niži od svećenika. Oni dakle trebaju primiti, kako to zahtijevaju redovi, euharistiju, po svećenicima i rukama biskupa ili svećenika. Niti je dopušteno đakonima sjediti među svećenicima. To je, zapravo, i protiv svetih kanona i protiv reda. A ako tko ne namjerava poslušati, čak i nakon ovih propisa, neka bude suspendiran iz đakonata.

Kan. 19: Što se tiče Pavlovih sljedbenika, koji namjeravaju prijeći u Katoličku Crkvu, mora se poštovati drevni propis da se bez odgađanja ponovno krste. Ako je itko od njih, u prošlosti, pripadao svećenstvu, pod uvjetom da potpuno besprijeorno, nakon što se ponovno krsti, može biti zaređen od biskupa Katoličke Crkve. Ali ako bi ispitivanje trebalo dovesti do zaključka da su nesposobni, dobro ih je svrgnuti. Ovakav način djelovanja koristit će se i kod đakonisa i, općenito, kod onih koji pripadaju svećenstvu. Što se tiče đakonisa, sjetimo se da, budući da nisu primile nikakvo polaganje ruku, svakako se moraju ubrojiti među laike.

Kan. 20: Budući da postoje neki koji kleče nedjeljom i na dane Pedesetnice, činilo se dobrim ovoj svetoj Sinodi radi potpune ujednačenosti da za molitve Boga stoje.

Zaključak

Osvrt na kanone Prvog ekumenskog sabora u Niceji otkriva da je on bio istinski „događaj Crkve“ – trenutak u kojem je Crkva, suočena s izazovima, kreativnom vjernošću produbila razumijevanje i organizaciju vlastitog života, ostavivši u nasljeđe ne samo dogmatsku formulu već i pravni temelj na kojem i danas stoji.⁴⁴ Dvadeset Nicejskih kanona, iako često u sjeni dogmatske odluke o božanstvu Sina, postavilo je pravni okvir koji će oblikovati klasično kanonsko pravo Zapada i pravnu strukturu Crkve sve do danas.

Ako je Nicejsko vjerovanje definiralo što Crkva vjeruje, Nicejski kanoni definirali su kako Crkva živi i upravlja se. Njihov značaj za kanonsko pravo jednako je temeljit kao i Vjerovanje za teologiju. Oni su, kako nas podsjeća i Međunarodna teološka komisija povodom 1700. obljetnice, trajni spomenik mudrosti saborskih otaca koji su prepoznali da Crkva za rast i opstojnost treba ne samo pravu vjeru već i pravedan poredak.

Međutim, disciplina Crkve nije sama sebi svrhom, već je u službi ostvarenja spasenja u konkretnom životu vjernika i zajednice. Kanoni su, dakle, praktična primjena vjere koju Vjerovanje ispovijeda. U tom smislu, Niceja i danas poručuje da su dogma i disciplina nerazdvojive te kako vjera u „jednoga Gospodina Isusa Krista“ nužno vodi prema uređenoj i svetoj zajednici, „jednoj, svetoj, katoličkoj i apostolskoj Crkvi“, kako će kasnije eksplicitno reći Nicejsko-carigradsko vjerovanje.⁴⁵

44 Usp.: MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *Isus Krist, Sin Božji, Spasitelj*, br. 86.

45 Usp.: MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *Isus Krist, Sin Božji, Spasitelj*, br. 40.

Obljetnica Niceje stoga je poziv da se kršćani ujedine „u slavljenju i zahvaljivanju Presvetom Trojstvu“⁴⁶, ali i da Crkva ponovno promisli o strukturi, redu i disciplini vlastite zajednice, pitajući se uvijek iznova služe li one istinski navještaju Krista Spasitelja. Niceja je, u konačnici, bila i ostala poziv na cjelovitu vjernost – vjernost u ispovijedanju vjere, ali i vjernost u življenju iste.

CANONS OF THE COUNCIL OF NICEA. THEIR LATER SIGNIFICANCE LEGISLATION OF THE LATIN CHURCH

Summary

The paper aims to highlight a lesser-known aspect of the Council of Nicaea – its disciplinary role, expressed through twenty canons organized by topic – and to examine how these canons laid down fundamental principles that became the indispensable cornerstone of the legislation of the Latin, or Western, Church over the centuries.

Keywords: *Council of Nicaea, Nicene canons, ecclesiastical discipline, canon law, canons, Latin Church.*

46 Usp.: MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *Isus Krist, Sin Božji, Spasitelj*, br. 44.